

УДК 9(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.20>

15-Й ГАЛИЦЬКИЙ ПІХОТНИЙ ПОЛК: ІСТОРІЯ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ

Полівчук Владислав,

здобувач освіти ОР «Магістр» ОП «Етнологія»

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

в.о. директора

Музейної резиденції Чорткова Чортківської міської ради

ORCID ID: 0009-0009-9991-3355

Щербін Лілія,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри всесвітньої історії

факультету історії, політології і міжнародних відносин

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0000-0002-4456-6597

У статті простежено історію військового з'єднання Австро-Угорської монархії 15-го піхотного полку. Здійснено реконструкцію бойового шляху піхотного полку, охарактеризовано його участь у військових подіях XVIII–XX ст. Проаналізовано участь військового формування у війні за іспанську спадщину, в облозі та взятті фортеці Ландау в 1702 р., у битві при Штольгофені у квітні 1703 р., у битвах при Альменарі та Вільявісіосі в 1710 р., у Семирічній та австро-турецькій війнах. Указано на те, що на честь перемоги при Асперні в травні 1809 р. 15-піхотний полк не тільки увіковічений на пам'ятнику ерцгерцогу Карлу у Відні, на картині митця Й. П. Крафта, а й відзначав полкове свято 22 травня.

Із XIX ст. 15-й піхотний полк формувався на території Тернопільського округу, до нього призивали місцеве населення. Розглянуто особливості внутрішнього устрою полку, специфіку проходження служби, національного складу, функціонування та управління полку. Під час Першої світової війни 15-й піхотний полк брав участь у бойових діях на Східному та Італійському фронтах. На Італійському фронті 15-й піхотний полк воював у складі 19-ї піхотної бригади 10-ї піхотної дивізії до закінчення Великої війни.

У статті висвітлено участь 15-го піхотного полку у національних військових підрозділах ЗУНР. Запасні частини полку у Львові взяли участь у Листопадовому чині, 50 піхотинців підрозділу зайняли Головну пошту. Частина 15-го піхотного полку стала однією з основ для формування 1-го полку піхоти імені Князя Лева на чолі з поручником Микиткою. У цьому підрозділі розпочав бойовий шлях Петро Франко. Окружна команда в Тернополі на базі колишнього 15-го піхотного полку сформувала запасний кіш – 1-й Подільський полк ім. С. Петлюри.

Ключові слова: Австро-Угорська монархія, 15-й піхотний полк, Перша світова війна, Велика війна, Східний фронт, Тернопільщина, Італійський фронт.

Polivchuk Vladyslav, Shcherbin Liliia. 15 Galician infantry regiment: history and combat path

The article traces the history of the military unit of the 15th infantry regiment of the Austro-Hungarian monarchy. Reconstruction of the combat route of the infantry regiment was carried out, its participation in military events of the 18th–20th centuries was characterized. The participation of the military formation in the War of the Spanish Succession, in the siege and capture of the Landau fortress in 1702, in the Battle of Stothofen in April 1703, in the battles of Almenara and Villaviciosa in 1710, in the Seven Years' and Austro-Turkish Wars is analyzed. It is pointed out that in honor of the victory at Aspern in May 1809, the 15th infantry regiment was not only immortalized on the monument to Archduke Karl in Vienna, in a painting by the artist J. P. Kraft, but also celebrated the regimental holiday on May 22.

From the 19th century the 15th infantry regiment was formed on the territory of the Ternopil district, the local population was called to it. The peculiarities of the internal organization of the regiment, the specifics of the service, national composition, functioning and management of the regiment are considered.

During the First World War, the 15th Infantry Regiment took part in hostilities on the Eastern and Italian fronts. On the Italian front, the 15th Infantry Regiment fought as part of the 19th Infantry Brigade of the 10th Infantry Division until the end of the Great War.

The article highlights the participation of the 15th infantry regiment in the national military units of the ZUNR. Reserve units of the 15th infantry regiment in Lviv took part in the November parade, 50 infantrymen of the unit occupied the Main Post. Part of the 15th Infantry Regiment became one of the foundations for the formation of the 1st Infantry Regiment named after Prince Lev, led by Lieutenant Mykytko. Petro Franko began his military career in this unit. The district command in Ternopil, on the basis of the former 15th infantry regiment, formed a reserve: the 1st Podilsk regiment named after S. Petlyura.

Key words: Austro-Hungarian Monarchy, 15th Infantry Regiment, First World War, Great War, Eastern Front, Ternopil Region, Italian Front.

У сучасній українській історіографії історія австро-угорських підрозділів, у яких проходили службу українці, малодосліджена. Дослідник Ю. Фатула вивчив бойовий шлях закарпатців під час Першої світової війни [1–3]. Наукові розвідки А. Лозинського [4], Д. Адаменка [5], Б. Скобача [6] присвячені внутрішньому устрою австро-угорської армії, участі українців у цих формуваннях.

Мета статті – вивчити історію 15-го Галицького піхотного полку австро-угорської армії, який знаходився і формувався на території Тернопілля впродовж 1867–1918 рр.

15-й піхотний полк – одне з найстаріших військових з'єднань в Австрійській, а згодом в Австро-Угорській монархії. Полк утворений у 1701 р. Упродовж 1701–1714 рр. брав участь у війні за іспанську спадщину, в облозі та взятті фортеці Ландау в 1702 р.; у битві при Штольгофені у квітні 1703 р.; у битвах при Альменарі та Вільявісіосі у 1710 р. У середині та другій половині XVIII ст. воював у Семирічній та австро-турецькій війнах [7]. Відзначився в Австро-французькій війні 1809 р. Особливо показав себе у знаменитій битві при Асперні у травні 1809 р. 15-й піхотний полк увіковічений на пам'ятнику ерцгерцогу Карлу, що у Відні, а також на картині митця Й.П. Крафта. На цих творах мистецтва зображають момент, коли підрозділ перейшов в атаку, змінив ситуацію на полі битви. Цей наступ очолив сам ерцгерцог Карл, несучи знамено. Перемога при Асперні 22 травня стала полковим святом [8].

У 1848–1849 рр. підрозділ придушував угорське повстання. У 1866 р. полк брав участь в Австро-італо-пруській війні. На той час полк знаходився у складі VIII армійського корпусу, яким командував ерцгерцог Леопольд. У липні 1866 р. проявив себе у битві під Садовою. Разом зі своїм корпусом стримував пруську армію на лівому фланзі та вів бої впродовж цілого дня. Останнім конфліктом, у якому брав участь 15-й піхотний полк, стала Перша світова війна 1914–1918 рр. [9, с. 45–50].

Тільки у 1815 р., тобто за 114 років від заснування, округ набору цього полку перемістили в Галичину. Спочатку до невеликого на той час містечка Тарнополя. У 1818 р. його перенесли до Саноку, з 1831 р. – до Золочева, у 1853 р. остаточно повернули до Тарнополя. Оскільки полк формувався на території Тарнопільського округу, до нього призивали місцеве населення, яке здебільшого складалося з русинів. Австро-угорська армія була організована за територіальним принципом: до 1914 р. вся монархія була поділена на 16 корпусних округів. Українські землі були розділені між X, XI, VI корпусними округами. У межах одного округу проводилися набори призовників для поповнення розквартированих там підрозділів корпусу, будь-яка військова частина формувалася постійно з однієї місцевості. Отже, українці (русини) були представлені в усіх родах зброї австро-угорських сухопутних військ.

Для поповнення піхотних полків загальної армії територія імперії перед війною була розділена на 109 округів поповнення. Для забезпечення нижніми чинами піхотних полків територіальної оборони Австрію було поділено на 39 полкових округів (склалися зі 117 батальйонних дільниць), Угорщину – на 94 батальйонні дільниці гонведа. Інші роди військ (кавалерія, артилерія, інженерні війська та обоз) поповнювалися з кількох полкових округів одразу. Для поповнення флоту були три спеціальні округи. За правилами, що існували, полки мали бути розквартировані у своїх корпусних округах і навіть у своїх полкових округах. На практиці були часті зміни гарнізонів не тільки полками, а й батальйонами. Зокрема, після окупації Боснії і Герцеговини четверті батальйони багатьох полків були переведені туди. Єдине, чого суворо дотримувалися, – це дислокація у своєму полковому окрузі одного з батальйонів разом із полковим кадром [10]. В останньому проходили перший вишкіл призовники, перебували полкові тилові служби та склади майна. 15-й піхотний полк на той час складався з чотирьох батальйонів та штабу. Так, на 1894 р. 2-й батальйон знаходився у Львові в комплексі казарм на вулицях Яблоновських та Піярів. У Львові з 1903 до 1912 р. перебував штаб полку, із 1903 по 1904 р. – 1-й, із 1903 по 1914 р. – 2-й, із 1903 по 1911 р. – 3-й і з 1903 по 1910 р. – 4-й батальйони.

Службовою мовою полку була німецька. Офіційно в угорському ландвері та ландштурмі використовували угорську мову, а в хорватсько-словенському – хорватську. Однак насправді багато частин статутів, приписів, регламентів та інструкцій доводилося перекладати всіма мовами імперії. Це зумовило і систему комплектації військових частин, де батальйони (інколи роти) були різними за національним складом.

Нижні чини армії поповнювалися за рахунок призовників і добровольців. Згідно із законом про збройні сили, усе чоловіче населення країни було зобов'язане служити в армії. Із 19 років ті юнаки, які були зростом не нижче 155 см і підходили для служби за станом здоров'я, проходили жеребкування. Відібраних призивали у 21 рік. Не призивалися кандидати на отримання духовного сану, викладачі народних шкіл та офіційно відкуповувалися спеціальним податком власники великих сільських господарств.

У піхоті загальної армії термін служби становив три роки (із 1912 р. – два роки), після чого військовозобов'язаний сім років перебував у резерві першої черги і ще 10 – у запасному резерві. У піхоті австрійського ландвера дійсна служба тривала один рік, у резерві – 11 років і 12 років у запасі.

У піхоті угорського гонведа – два роки, 10 і 12 років відповідно. У кавалерії та артилерії термін дійсної служби залишався три роки. Відповідно, термін служби в резерві скорочувався. Призов здійснювався одразу трьох призовних вікових груп із 1 березня по 30 квітня. Новобранці були зобов'язані прибути до місця служби до 1 жовтня.

Добровольців брали на службу незалежно від результатів жеребкування. Достатньо було мати відмінне здоров'я і, якщо ще не виповнилося 19 років, згоду батька. На початку 1915 р. нижню межу призову було опущено до 18 років, у січні 1916 р. верхню піднято до 50 років, а наприкінці 1916 р. – до 55. Досягнувши віку 32 років, військовозобов'язаний переходив у категорію ополченців. До неї ж належали чоловіки, які досягли 19 років і не покликані за жеребкуванням, не визнані придатними до дійсної служби та інші категорії, перераховані вище. До ландштурму були приписані до виповнення 42 років рядові та унтер-офіцери і до 60 років – офіцери, які не призивалися на дійсну службу. Офіцерський склад армії комплектувався з двох джерел: тих, хто здобув військову освіту, і тих, хто пройшов річну службу в армії [11].

Призовниками з правом річної служби автоматично ставали юнаки, які склали іспит на атестат зрілості до виповнення їм 21 року, тобто терміну призову на дійсну військову службу. Шляхом жеребкування вони розподілялися по військових частинах різних родів зброї, крім кавалерії. Ті, хто вибирав кавалерію, мусили не лише покрити витрати на службу, обмундирування тощо, що вимагалось від усіх «однорічників», а й утримувати власного коня, оплачувати сідлівку тощо власним коштом. Вони мали право проживання поза казармою, чого їхні колеги в інших родах військ були позбавлені. До кінця служби «однорічні добровольці» могли вибирати між подальшим проходженням дійсної військової служби та зарахуванням до резерву. У будь-якому разі вони мали скласти спеціальний іспит на тимчасове звання кандидата в прапорщики.

Кожен полк мав свого почесного шефа. У XVIII ст. шефами полку були Карл Лотаринзький та граф Лукас де Паллавічіні. Із 1807 по 1827 р. – барон Антон фон Цах, а з 1827 по 1846 р. – імператор Бразилії Педру II. Із 1846 по 1905 р. незмінним шефом 15-го піхотного полку був герцог Адольф I, із 1906 по 1912 р. – великий герцог Люксембурзький Вільгельм IV; останнім, хто очолив шефство підрозділу, був барон фон Георгі. Командирами полку були: у 1859–1873 рр. – Карл фон Рот; у 1873–1879 рр. – Юліус Шівіц фон Шівіцзоффен; у 1879–1903 рр. – Еміль фон Йоль; у 1903–1905 рр. – Йозеф Антоніно; у 1906–1909 рр. – Ріхард Новак; у 1910–1911 рр. – Фрідріх Едлер фон Скала; у 1912–1914 рр. – Рудольф Рудель; із листопада 1914 р. по березень 1915 р. – Егідіус Адамович фон Вагштеттен [12, с. 408].

Командирами полку були: у 1859–1873 рр. – Карл фон Рот; у 1873–1879 рр. – Юліус Шівіц фон Шівіцзоффен; у 1879–1903 рр. – Еміль фон Йоль; у 1903–1905 рр. – Йозеф Антоніно; у 1906–1909 рр. – Ріхард Новак; у 1910–1911 рр. – Фрідріх Едлер фон Скала; у 1912–1914 рр. – Рудольф Рудель; із листопада 1914 р. по березень 1915 р. – Егідіус Адамович фон Вагштеттен.

На липень 1914 р. у полку було 62% русинів (українців), 29% поляків та 8% інших національностей [13].

Про те, як почав свій шлях у Першій світовій війні 15-й піхотний полк, дізнаємося з листа уродженця села Лубянки Збарязького повіту (сучасна Тернопільська область) Томка Кішиля, піхотинця цього підрозділу: «У битві під Тернополем (восени 1914 р.) в селі Березовиці Вел. цілий наш тернопільський полк Москалі вибили майже до ноги. Богато з наших полягло, багато ранених, багато полонено. Битва тривала кільканадцять днів. Москалі мали дуже переважаючу силу: наші супроти тої сили були за слабі. Ніякого ратунку не було. Ранений дістав ся я у неволю» [14].

Після битви під Тернополем 21-ша бригада, до якої входив полк, почала відступ у сторону міста Бережан, а згодом до Львова. 15-й піхотний полк під час цієї військової кампанії передислокувався на територію сучасної Польщі [15]. Після Горлицької битви 21-ша бригада і 15-й піхотний полк розташовувалися на Волині, північніше міста Луцьк, на річці Стир. У книзі Я. Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка» головний герой епізодично знаходиться на Волині [16].

У 1916 р. російська імператорська армія провела успішну наступальну операцію, яка отримала назву «Брусилівський прорив». Одним із місць основного удару був якраз відтинок фронту, де стояла 21-ша бригада. У ході перших боезіткень 15-й піхотний полк зазнав утрат [17].

У 1916 р. полк був перекинутий до Італії, де італійці разом зі своїми союзниками (Великою Британією, Францією та США) воювали проти австро-угорських та німецьких військ із травня 1915 р. до листопада 1918 р. Італійський фронт був розгорнутий уздовж усього австро-італійського кордону – від Трентіно до Адріатичного моря. У 1915 р. ініціатива наступу була на боці Королівства Італія, але італійське військове командування не змогло успішно розгорнути наступ; у 1916 р. австро-угорська армія

завдала поразки італійській армії в битві при Трентіно, але італійцям удалося зупинити просування ворога за підтримки союзників

У 1917 р. італійці успішно провели літні операції, але восени зазнали важкої поразки під Капоретто і відступили на 70–110 км вглиб своєї території [18, с. 39–60]. На італійському фронті 15-й піхотний полк воював у складі 19-ї піхотної бригади, яка, своєю чергою, входила до 10-ї піхотної дивізії [19]. В Італії підрозділ застали реформи Конрада. Із червня 1918 р. кількість батальйонів у полках була зменшена до трьох. Так, перший батальйон був переданий для формування 115 п. п. Відповідно, у підрозділі залишилися другий, третій та четвертий батальйони [20]. У червні 1918 р. 19-та бригада знаходилася на берегах річки П'яве. 15-му піхотному полку вдалося перейти на західний берег водойми та захопити італійські батареї гармат під Тестадуру. 18 червня підрозділ здобув Меольобах та Меольо. Склад 15 п. п. та 55 п. п., з яким він перебував в одній бригаді, зменшився до батальйону. До кінця війни полк уже здебільшого відпочивав. Королівство Італія змогло перейти в наступ восени 1918 р. [21]. 3 листопада 1918 р. бойові дії на цьому фронті завершилися [22].

Запасні частини 15-го піхотного полку, які на осінь 1918 р. знаходилися у Львові, взяли активну участь у Листопадовому чині. Так, Головну пошту зайняли 50 піхотинців цього підрозділу. Там утворили залог, яку очолив четар В. Баб'як [23].

На базі розташованих у столиці Галичини австрійських запасних підрозділів, серед яких була частина 15-го піхотного полку, виник один полк піхоти імені Князя Лева. Він став першою повністю українською військовою формацією у Галичині, адже на відміну від УСС повністю підпорядковувався українській владі. Командиром полку став поручник Микитка [24]. Зокрема, саме у цьому підрозділі розпочав свою службу в Галицькій армії син Івана Франка – Петро та інші відомі особистості [25].

На території ЗУНР було сформовано три військові області, які ділилися на окружні військові команди. Державний секретаріат військових справ зберіг на території Західноукраїнської Народної Республіки військово-адміністративний поділ Австро-Угорщини [26]. Так, окружна команда в Тернополі на базі колишнього 15-го піхотного полку сформувала запасний кіш, який став називатися 1-м Подільським полком ім. С. Петлюри [27, с. 37–45]. Кіш виконував завдання з ліквідації прориву польських кіннотників біля Микулинця. Одним з основних завдань коша було роззброювання у Тернополі австрійських та німецьких військових частин, які поверталися з Наддніпрянщини. На фронт під Львів, а також на Велику Україну вислано з Тернополя низку похідних куренів і сотень, а під час Чортківської офензиви створено тут дві нові бригади: 18-ту та 21-шу. У період ЗУНР Тернопільщина дала багато пілотів. Так, терноплянин, піхотинець 15-го полку Іван Огар служив у Авіації УГА [28, с. 140].

Таким чином, 15-й піхотний полк був одним із найстаріших в Австро-Угорській монархії. У XVIII–XIX ст. підрозділ брав участь у великій кількості конфліктів. Особливо полк відзначився у битві при Асперні 1809 р. Під час Першої світової війни 15-й піхотний полк брав участь у боях на Східному та Італійському фронтах. Після Горлицького наступу полк опинився на Волині, де і зустрів російський наступ 1916 р. У 1916 р. підрозділ передислокували на Італійський фронт, де він брав участь у боях на річці Ізонцо та перебував до 1918 р. Запасні частини 15-го піхотного полку активно долучилися до проведення Листопадового чину в Галичині, чим показали свою національну свідомість.

Література:

1. Фатула Ю. «Неси мамці жалість мою...». *Закарпатці у Першій світовій війні* / передмова М. Вегеша. Ужгород : Патент, 2018. 352 с.
2. Фатула Ю. Полеглих ми так і не поховали... *Бойовий шлях 85-го Мараморосько-Угочанського піхотного полка австро-угорської армії. 1914–1918*. Ужгород : Патент, 2019. 348 с.
3. Фатула Ю. «Я ще гадав газдувати, але мушу воювати...». *Бойовий шлях 66-го Унгарського піхотного полку австро-угорської армії. 1914–1918*. Ужгород : Патент, 2021. 368 с.
4. Лозинський А. Українці на службі в австро-угорській армії. *Мандрівець*. 2016. № 2(122). С. 20–24.
5. Адаменко Д. Все, що ви бажали знати про Австро-Угорщину, але соромилися запитати. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/02/9/160901/>.
6. Скобач Б. Австрійська піхота 17–20 століття : довідник. Рогатин : ПП Білінський, 2010. 233 с.
7. Rona L. Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes Adolf Grossherzog von Luxemburg, Herzog zu Nassau № 15, 1701–1901. Prag : Verlag des Regimentes, 1901. 816 p. URL: https://archive.org/details/bub_gb_wWTRAAAAMAAJ.
8. Мочніков Ю. 15-й піхотний полк у битві при Асперні. *Цитаделя: Львівський мілітарний альманах*. 2009. Ч. 2(2). С. 6–18.
9. Скобач Б. Австрійська піхота 17–20 століття : довідник. Рогатин : ПП Білінський, 2010. 233 с.
10. Лозинський А. Українці на службі в австро-угорській армії. *Мандрівець*. 2016. № 2(122). С. 20–24.
11. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна : у двох книгах. Книга 1. Історичні нариси / ред. В. Смолій та ін. Київ : Кліо, 2014. 784 с.
12. Militär Almanach und Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegsmarine 1914. Wien : K.K.Hof. und Staatsdruckerei, 1914. 1581 s. URL: https://library.hungaricana.hu/en/view/Kriegsmarine_1914/?pg=566&layout=s.

13. Лосев О. Національне представництво у збройних силах Австро-Угорщини станом на липень 1914 року. *Цитаделя: Львівський мілітарний альманах*. 2016. № 13. С. 21–49.
14. Утеча Українця з російської неволі до Хін. [лист 1916 р. з Пекіна від уродженця Нижчих Луб'янок на Збаражчині]. *Свобода*. 1916. Ч. 23. С. 1.
15. Слободянюк М. Участь українських полків австро-угорської армії в Галицькій битві 1914 року: спростування одного міфу. *Цитаделя: Львівський мілітарний альманах*. 2016. № 13. С. 50–69.
16. Гашек Я. Пригоди бравого вояка Швейка. Київ, 2009. 736 с.
17. Austro-Hungarian Infantry 1914–1918. Internet Archive. URL: <https://web.archive.org/web/20111229190942/http://www.austro-hungarian-army.co.uk/infdev.htm>.
18. Патер І. Галичани на сербському та італійському фронтах і в таборах військовополонених. *З історії західноукраїнських земель*. 2013. Вип. 9. С. 39–60.
19. Шанковський Л. Де були українські полки австрійської армії при кінці світової війни? *Літопис Червоної Калини*. 1939. Число 7. С. 19–23.
20. Патер І. Галичани на сербському та італійському фронтах і в таборах військовополонених. *З історії західноукраїнських земель*. 2013. Вип. 9. С. 39–60.
21. Шанковський Л. Де були українські полки австрійської армії при кінці світової війни? *Літопис Червоної Калини*. 1939. Число 7. С. 19–23.
22. Шанковський Л. Де були українські полки австрійської армії при кінці світової війни? *Літопис Червоної Калини*. 1939. Число 6. С. 14–17.
23. Баб'юк Т. Перший листопад у Станиславові. *Альманах Станиславівської землі*: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. Т. 2. С. 900.
24. Дедик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Частина І. Львів: Астролябія, 2018. 192 с.
25. Дедик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Частина ІІ. Львів: Астролябія, 2020. 192 с.
26. Дедик О. Чисельність і дислокація українського гарнізону Львова 1 листопада 1918 року. *Цитаделя: Львівський мілітарний альманах*. 2017. № 14. С. 22–31.
27. Дедик О. Нотатки до історії піхотних полків Галицької армії. *Цитаделя: Львівський мілітарний альманах*. 2013. Ч. 1(9). С. 37–45.
28. Тинченко Я. Герої Українського неба. Київ: Темпора, 2010. 200 с.